

სტომატოლოგიური მომსახურების გავლენა პირის ღრუს მდგომარეობაზე

ხათუნა დავარაშვილი, თენგიზ ჟვითიაშვილი, მაგდანა ჯიქია
საქართველოს ეკოლოგიურ მეცნიერებათა აკადემია
აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

***აბსტრაქტი.** სტომატოლოგია მნიშვნელოვნად ვითარდება განვითარებულ ქვეყნებში. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველო ითვლება განვითარებად ქვეყნად, საკმაოდ მაღალ დონეზე დგას სტომატოლოგიური მომსახურების საკითხი. თუმცა საინტერესო და ყურადღებამისაქცევია სტომატოლოგიური მომსახურებისადმი ხელმისაწვდომობა როგორც მაღალმთიან, ისე სხვა რეგიონში. პირის ღრუს ავადობები როგორც ჩვენს ქვეყანაში, ასევე მსოფლიოს პრივილეგირებულ თუ არაპრივილეგირებულ ჯგუფებში დღემდე მეტად აქტუალურია და ინტენსიურ კვლევას მოითხოვს.*

***საკვანძო სიტყვები:** პაროდონტი, კარიესი, მინანქარი, დენტინი, ბრუქსიზმი, ნარკოტიკი, ეპიდემიოლოგია, პრევენცია.*

1. კბილის კარიესი და პარადონტის დაავადებები

სტომატოლოგიური დაავადებებიდან ყველაზე გავრცელებულია კბილის კარიესი და პაროდონტის ანთებადი დაავადებები, რომელთა განვითარებაში მთავარი ეტიოლოგიური როლი მიკრობებს ენიჭება, თუმცა ეს დაავადებები მულტიფაქტორული ხასიათისაა და მათ წარმოქმნასა და განვითარებაზე მრავალი ადგილობრივი და ზოგადი ფაქტორი მოქმედებს. კარიესის განვითარებაზე გავლენას ახდენს კვების ხასიათი და რეჟიმი, ნერწყვდენის რაოდენობა და ხარისხი, ორგანიზმის ზოგადი დაავადებები და მდგომარეობა, გენეტიკური წინასწარგანწყობა, სასმელ წყალში ფტორის შემცველობა, თამბაქოს მოხმარება, პირის ღრუს ცუდი ჰიგიენა [1]. მაგრამ პირის ღრუს არასრულფასოვანი ჰიგიენა რისკ-ფაქტორს წარმოადგენს არა მარტო კარიესის, არამედ პარადონტის დაავადებათა განვითარებაშიც. აქაც წამყვანია კბილის ნადების მიკრობების როლი. მიკროორგანიზმების ცხოველმყოფელობის პროდუქტები ტოქსიკურ და ადგილობრივ გამაღიზიანებელ ზემოქმედებას ახდენენ ღრმის ქსოვილებზე, რის შედეგადაც ვითარდება ღრმილოვანი სითხის რაოდენობრივი და თვისობრივი ცვლილებები, ირღვევა კბილ-ღრმილოვანი შეერთება და ღრმის მიკროცირკულაცია, რასაც მივყავართ პაროდონტული ჯიბის ჩამოყალიბებამდე და ძვლოვან ქსოვილში ანთების გავრცელებამდე. მიმდინარეობს კბილბუდის ძვლოვანი ქსოვილების განლევა, კბილები ნაკლებადაა გამაგრებული კბილბუდეში, იწყება მათი მორყევა და გადანაცვლება, საბოლოოდ კი კბილების დაკარგვა. ადგილობრივი დაავადების განვითარებას ხელს უწყობს პირის ღრუს დაბალი კარიბჭე, ენისა და ტუჩის მოკლე ლაგამი, მოკლე ლორწოვანი ჭიმები, კბილთა დგომისა და თანკბილვის ანომალიები, არასრულფასოვნად და არასწორად გაკეთებული ბჯენები, ორთოპედიული და ორთოდონტური კონსტრუქციები და სხვა. პარადონტის ანთებითი განვითარების ხელშემწყობ ზოგად ფაქტორებს კი მიეკუთვნება საჭმლის მომნელებელი, ენდოკრინული, გულ-სისხლძარღვთა, სისხლძარღვთა, ნერვული სისტემების დაავადებები, იმუნური სისტემების პათოლოგიები [2].

კარიესის, ან პარადონტის, დაავადების გამო განვითარებული ტკივილი, დისკომფორტი და კბილების დაკარგვა ფუნქციური და ესთეტიკური ხასიათის დარღვევებს იწვევს და ხელს უშლის პიროვნების ჯანსაღ ინტეგრაციას საზოგადოებაში.

სტომატოლოგიური დაავადებები სერიოზულ პროფესიულ მიდგომას და მკურნალობას საჭიროებს შემდგომი გართულებების თავიდან ასაცილებლად. სტომატოლოგიური დახმარების ხელმისაწვდომობა მსოფლიო მასშტაბით მნიშვნელოვნად დაბალია ასაკოვან ადამიანებში, ასევე დაბალია განათლებისა და შემოსავლის მქონე პირებში. შესაბამისად პირის ღრუს ჯანმრთელობა დაქვეითებულია დაბალი სოციალური სტატუსის მქონე მოსახლეობაში. ამიტომ ისეთი საზოგადოებრივი პროექტებისა და პროგრამების შექმნა, რომელიც ითვალისწინებს ღარიბი და დაბალი სოციალური ფენის მაქსიმალურ ჩართულობას პირის ღრუს დაავადებათა მკურნალობასა და პრევენციაში ჯანდაცვისა და სახელმწიფოს პრეროგატივაა.

ტრადიციული სამკურნალო სტომატოლოგიური მომსახურება მნიშვნელოვან ეკონომიკურ დატვირთვას წარმოადგენს მსოფლიოს მოწინავე ქვეყნებში, სადაც საზოგადოების ჯანდაცვის ბიუჯეტის ხუთი-ათი % პირის ღრუს დაავადებათა მკურნალობასა და პროფილაქტიკას ხმარდება [3]. დაბალი და საშუალო შემოსავლების მქონე განვითარებად ქვეყნებში პირის ღრუს დაავადებათა მკურნალობის საზოგადოებრივი პროგრამები იშვიათია. სტომატოლოგიური მომსახურების მაღალი ხარჯები შეიძლება თავიდან იქნეს აცილებული ეფექტური პრევენციით. კარგად დადგენილი პროფილაქტიკა კი დაავადებათა შემცირების მნიშვნელოვანი საფეხურია.

სტომატოლოგიური დაავადებების შესამცირებელი ღონისძიებები პირველ რიგში რისკ-ფაქტორების აცილებისაკენ უნდა იყოს მიმართული; ნახშირწყლების ნაკლები მოხმარება, დაბალანსებული კვება, თამბაქოს მოხმარების შემცირება, პირის ღრუს სრულფასოვანი ჰიგიენა ხელს უშლის პაროდონტის დაავადებისა და კარიესის განვითარებას. დიდი მნიშვნელობა აქვს ასევე ფტორის ოპტიმალური რაოდენობის კბილის ზედაპირზე შენარჩუნებას, რასაც უზრუნველყოფს ფტორის შემცველი კბილის პასტების, სავლებების, ფტორირებული სასმელი წყლის, რძისა და მარილის მოხმარება. ოპტიმალური რაოდენობით ორგანიზმში ფტორის მიწოდება მნიშვნელოვნად ამცირებს კარიესით დაავადების რისკს [4].

სტომატოლოგიური ავადობის შესაფასებლად დადგენილია გარკვეული მოთხოვნები. ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციის (ჯანმო, WHO) რეკომენდაციით სამი წლის ასაკში ხდება სარძევე კბილების, ექვსი წლის ასაკში - მუდმივი პირველი მოლარების, 12 წლის ასაკში ხდება მუდმივი კბილების, ხოლო 15 წლისათვის - პაროდონტის მდგომარეობის შეფასება [5]. თუმცა მნიშვნელოვანია არაკარიესული დაავადებების გავრცელების შეფასებაც, რამდენადაც ეს დაავადებები ხშირად უგულვებელყოფილი რჩება, როგორც პაციენტის ისე ექიმის მხრიდან და საბოლოოდ სერიოზულ ესთეტიკურ, ფუნქციურ და მორფოლოგიურ ცვლილებამდე მივყავართ. ამ მხრივ განსაკუთრებით აღსანიშნავია კბილის მაგარი ქსოვილების პათოლოგიური ცვლათა, რომელიც ხასიათდება კბილის მაგარი ქსოვილების (მინანქარი, დენტინი) პროგრესირებადი განლევიით. ამ პათოლოგიის განვითარების

გამომწვევი და ხელშემწყობი ფაქტორებია ბრუქსიზმი (კბილების ძლიერი შეხება და კრაქუნის საღეჭი მუსკულატურის მომატებული ტონუსის ფონზე), კბილთა მწკრივის დეფექტები და ოკლუზიური ტრამვები, თანკბილვის ანომალიები. ადამიანებს აღენიშნებათ კბილების მომატებული მგრძნობელობა, კბილების ზომებისა და ფორმის ცვლილება, თანკბილვის დადაბლება, საფეთქელ-ქვედაყბის სახსრის დისფუნქცია და შედეგად ესთეტიკური და ფუნქციური ხასიათის ცვლილებები, რაც მნიშვნელოვან ფსიქოლოგიურ ზეგავლენას ახდენს ამა თუ იმ პიროვნებაზე.

ბოლო წლებში პირის ღრუს დაავადებათა სიხშირესა და სიმწვავესთან დაკავშირებული ოპტიმალური ტენდენციების მიუხედავად, კბილის კარიესი ძალიან გავრცელებული დაავადებაა მსოფლიოს ქვეყნების უმრავლესობაში და მოიცავს ბავშვთა კონტიგენტის 60-90%-ს, ხოლო მოზრდილი პოპულაციის დიდ უმრავლესობას 65-74 წლის ასაკში აღარ აქვთ ბუნებრივი კბილები. ინდუსტრიულ ქვეყნებში ჩატარებული კვლევები მოწმობს, რომ თამბაქოს წვეა ერთ-ერთ უმთავრეს ფაქტორს წრმოადგენს პაროდონტის დაავადებათა განვითარებაში, თუმცა ქრონიკული დაავადებების როლი ასევე მნიშვნელოვანია [6].

მეტწილ განვითარებად ქვეყნებში სტომატოლოგიური დახმარების ხელმისაწვდომობა შეზღუდულია, კბილები ხშირად რჩება უმკურნალებელი, ან კიდევ ექვემდებარება ამოღებას, ტკივილის, დისკომფორტის და მატერიალური ხელმოკლეობის გამო. კბილების დაკარგვა და პირის ღრუს გაუარესებული ფუნქციური მდგომარეობა გადაიზრდება საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის პრობლემებში. თუმცა ბევრ განვითარებად ქვეყანაში კბილების დაკარგვა მოზრდილ პოპულაციაში ასევე პაროდონტის დაავადებითაც არის განპირობებული. 35-45 წწ ასაკობრივ ჯგუფში სწრაფად პროგრესირებადი მწვავე გენერალიზებული პაროდონტიტი მსოფლიოს სხვადასხვა რეგიონებში 5-15% ფარგლებში მერყეობს, ხოლო ქრონიკული მსუბუქი და საშუალო ფორმების არსებობა მოზრდილი მოსახლეობის დიდ უმრავლესობაში შეინიშნება. მაღალი შემოსავლების მქონე ინდუსტრიულ ქვეყნებში პირის ღრუს ჯანმრთელობა მიიღწევა სამკურნალო და პრევენციული ღონისძიებებით და დაფუძნებულია კერძო, ან სახელმწიფო სისტემებზე, მაშინ როცა განვითარებადი ქვეყნების უმრავლესობაში ღარიბი მოსახლეობა, გარკვეული ეთნიკური უმცირესობები, უსახლკარო და შეზღუდული უნარის მქონე ადამიანები და ასაკოვნები არ არიან დაკმაყოფილებული სტომატოლოგიური მომსახურებით.

ეს ქვეყნები განიცდიან პირის ღრუს ჯანმრთელობის მომსახურე პერსონალის დეფიციტს, ხოლო მომსახურებას უზრუნველყოფს უმთავრესად, ან ურბანული ცენტრები, ან რეგიონალური და ნაკლები ყურადღება ექცევა პრევენციასა და რესტავრაციულ მკურნალობას.

2. სტომატოლოგიური მომსახურების პრობლემები საქართველოში

ადამიანური განვითარების 0,744 ინდექსის მიხედვით საქართველოს მოსახლეობის რაოდენობა ამჟამად თითქმის ოთხი მილიონია, რომლის 53% ურბანულ არეებში ცხოვრობს [7].

XX საუკუნის ოთხმოცდაათიან წლებში ქვეყნის სოციალური და ეკონომიური პირობების მკვეთრი გაუარესების გამო მოსახლეობის ჯანმრთელობის მდგომარეობა არსები-

თად შეიცვალა. ჯანმრთელობის მაჩვენებლები ძლიერ განსხვავდებოდა ევროპის ქვეყნების მაჩვენებლებისაგან, აღინიშნებოდა სიგარეტის და ნარკოტიკების მზარდი მოხმარება. მოწვევის მაღალი მაჩვენებლები ჯანმრთელობის უმთავრეს პრობლემას ქმნიდა და განსაკუთრებით პრევალირებდა ქალებსა და მოზარდებში. ალკოჰოლის ჭარბი მოხმარება და ნარკოტიკები მძიმე სოციალურ-ეკონომიკურ, საარსებო პირობებითა და უმუშევრობით გამოწვეული იმედგაცრუებისა და პესიმიზმის დრამატულ შედეგს წარმოადგენდა.

სოციალურ-ეკონომიკური და პოლიტიკური განვითარების კვალდაკვალ საქართველოს მოსახლეობაში ბოლო წლებში შედარებით გაიზარდა სამედიცინო და სტომატოლოგიური მომსახურების ხელმისაწვდომობა, იმატა სამედიცინო განათლების და კულტურის ხარისხმა. შესაბამისად გაიზარდა სტომატოლოგიური აქტიობა, რამაც მნიშვნელოვნად შეამცირა პირის ღრუს დაავადებათა გავრცელების საფრთხე და ტენდენცია, თუმცა მულტიფაქტორული სტომატოლოგიური დაავადებები კვლავ მწვავე და აქტუალურ პრობლემად რჩება საქართველოშიც. სავარაუდოდ სწორედ არადამაკმაყოფილებელი სოციალურ-ეკონომიკური სტატუსი განსაზღვრავს საქართველოს მოსახლეობის სტომატოლოგიური მომსახურების ნაკლებ ხელმისაწვდომობას ევროპის ქვეყნებთან შედარებით. ჯანმრთელობის სერვისი უმთავრესად ფინანსდება კერძო სადაზღვევო კომპანიებისა და თვითონ მოსახლეობის მიერ. ჯანმოს 2015 წლის მონაცემებით 350000 ადამიანია ჩართული კერძო კორპორაციულ სადაზღვევო საქმეებში. სახელმწიფო ვერ აფინანსებს სამედიცინო მომსახურების ყველა სახეს. სტომატოლოგიური მომსახურება უმთავრესად ფინანსდება კერძო სადაზღვევო კომპანიების მიერ და ვრცელდება ძირითადად სახელმწიფო სტრუქტურებში, ან კერძოდ კომპანიებში დასაქმებულ პირებზე. ამიტომ ადამიანთა უმრავლესობას თვითონ უწევს სტომატოლოგიური მომსახურების გადახდა, ან კიდევ ვერ ხელუწიფება არასათანადო მატერიალური მდგომარეობის გამო. მატერიალური პირობები ამცირებს ადამიანთა ვიზიტის სიხშირეს სტომატოლოგთან, პირის ღრუს სანაცის ალბათობას, რაც აუარესებს პირის ღრუს ჰიგიენას და ხელს უწყობს კარიესისა და პაროდონტის დაავადებების განვითარებას. ამას ემატება სხვა რისკ-ფაქტორებიც: კლიმატო-გეოგრაფიული, მემკვიდრული წინასწარგანწყობა და ქსოვილების სტრუქტურული არასრულფასოვნება, ორგანიზმის ზოგადი დაავადებები და მდგომარეობები და შედეგად ორგანიზმის იმუნური სისტემის დაქვეითება. ასევეა ქცევითი ფაქტორები, რომელთა მნიშვნელოვანი როლი პირის ღრუს დაავადებათა განვითარებაში აღწერილია მრავალრიცხოვან ეპიდემიოლოგიურ კვლევებში. ადამიანთა სამედიცინო განათლების დონე, სტომატოლოგიური მომსახურების საჭიროების და მნიშვნელობის გაცნობიერება ზოგადი ჯანმრთელობისათვის, კვების ხასიათი და რეჟიმი, არაჯანსაღი ცხოვრების სტილი (თამბაქოს, ნარკოტიკისა და სასმელის მოხმარება), პაციენტთა დამოკიდებულება პირის ღრუს მოვლის ჰიგიენურ ჩვევებთან, ეს ყველაფერი გარკვეულ ზეგავლენას ახდენს სტომატოლოგიურ დაავადებათა განვითარებასა და გავრცელებაზე.

მაღალი ეპიდემიოლოგიური მაჩვენებლების არსებობა და მათი უგულვებელყოფა მრავალ მედიკო-სოციალურ და ეკონომიკურ პრობლემას შეუქმნის ქვეყნის მოსახლეობას მოსალოდნელი გართულებების სიხშირესა და ორგანიზმზე ნეგატიური გავლენის გზით.

სწორედ ამიტომ ამ მაჩვენებლების გამოვლენა, შესწავლა-შეფასება აქტუალური საკითხია, მით უმეტეს რომ საქართველოში ბოლო 20 წლის მანძილზე არ არსებობს სტომატოლოგიურ დაავადებათა ეპიდემიოლოგიური მონაცემები, რაც საშუალებას მოგვცემს აღირიცხოს ამ დაავადებათა გავრცელება, სიხშირე და ინტენსიობა, გამოვლინდეს ხელშემწყობი თუ მაპროვოცირებელი ფაქტორები (სამედიცინო - ბიოლოგიური, კლიმატოგეოგრაფიული, სოციალურ-ეკონომიური), ხოლო მიღებული მონაცემების დამუშავების საფუძველზე უნდა მოხდეს სტომატოლოგიურ დაავადებათა პრევენციული ღონისძიებების გატარება, რასაც მნიშვნელოვანი პრაქტიკული ღირებულება ექნება დაავადებათა გავრცელების შემცირების თვალსაზრისით.

ლიტერატურა

1. ჟვითიაშვილი თ., დავარაშვილი ხ., ჯიქია მ. კბილების კარიესი - ცივილიზაციის დაავადება. საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის „ეკოლოგიის თანამედროვე პრობლემები“-ს შრომები, ტ. VIII, ბათუმი, 2022.
2. Shanmugan K. et al. Dental caries vaccine – a possible option? J. Clin Diagn Res., 7 (6), 2013.
3. Oral health. Factsheet. 8. April, 2012, [http. www. Who. In me.](http://www.who.int/information)
4. Лукомский И. Г. Кариес Зуба. М.; Медгиз, 1988.
5. Oral health surveys basic method. 5 th edition. Design of an Oral health survey. WHO, 2013.
6. Petersen P. E. et al. The global burden of diseases and risks to oral health. World Health Organ. 83 (9), 2005.
7. Gamkrelidze A. et al. NCDC – National Center for Disease Control and Public Health. Health Statistical Yearbook, Georgia, 2018.

INFLUENCE OF STOMATOLOGICAL SERVICE ON THE ORAL HEALTH

Khatuna Davarashvili, Tengiz Zhvitiashvili, Magdana Jikia

Akaki Tsereteli state University
Academy of Ecological Sciences of Georgia

SUMMARY

Revised in Georgia of Influence of stomatological service on the oral health and ways of solving complications as result of this influence are outlined.

Key words: periodont, caries, enamel, dentine, bruxism, drug, epidemiology, Prevention.

პირის ღრუს მდგომარეობის გავლენა კუჭ-ნაწლავის დავადებებზე

თეიმურაზ ადეიშვილი, მაგდანა ჯიქია, თენგიზ ჟვითიაშვილი,
ხათუნა დავარაშვილი

საქართველოს ეკოლოგიურ მეცნიერებათა აკადემია
აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

აბსტრაქტი. ყბების, პირის ღრუს ლორწოვანი გარსისა და პირის ღრუს ირგვლივ ქსოვილების დაზიანება ზოგჯერ კუჭ-ნაწლავის დაავადებების გამოვლინებაა. ორალური დაზიანებები დაავადების აღმოცენებამდე შეიძლება განვითარდეს, არსებობდეს დაავადების მიმდინარეობის პროცესში,